

## АНТИКАРТЕЛНО ПРАВО ЕВРОПСКЕ ЕКОНОМСКЕ ЗАЈЕДНИЦЕ

1. Увод. — Европска економска заједница је постепеним уклањањем царинских и протекционистичких баријера остварила знатан степен економске уније. У првом реду, од 1969. године остварена је царинска унија. Укинуте су царине за сву робу из земаља чланица Заједнице. Постепено су уклоњена сва квантитативна ограничења. Успостављено је слободно кретање роба и услуга, капитала и радне снаге. Установљена је заједничка царинска тарифа према трећим земљама — земљама ван Заједнице. Упоредо са овим мерама у области царена и царинског права, дошло је и до одговарајуће хармонизације у правним системима земаља чланица Заједнице. Поред значајног нормативног регулисања низа економских питања из области међународне размене роба и услуга из надлежности органа Заједнице, и владе земаља чланица, доноси, самоиницијативно или по препорукама, низ прописа у циљу остварења хармонизације правног поступања на заједничком тржишту. Изузетан значај у остваривању заједничког тржишта имају правила која се односе на слободу конкуренцију и право привредног удруживања. Другим речима, како је уређено питање забране неложалне утакмице и картелног удруживања (право конкуренције и картелно право). Основе за уређење ове изузетно значајне правне области налазимо у Римском уговору о оснивању заједнице од 25. марта 1957. године (чланови 85. и 86.).

Европска економска заједница, која сада обухвата десет европских држава, а још две ће бити ускоро примљене (Португалија ове 1982. године, а Шпанија идуће — 1983. године) јер

су надлежни органи заједнице већ дали сагласност, је створила велике могућности за несметану концентрацију и централизацију капитала. То слободно кретање роба, капитала и радне снаге на тржишту носи у себи сталну опасност да се изопачи у нелојално поступање и безобзирну борбу за профит. Те могуће повреде правила лојалног поступања су утолико опасније што је тржиште шире и што су привредни субјекти који на њему учествују моћнији. Отуда свака заједница — ужа или ширира, покушава да одговарајућим правним средствима спречи нелојалне поступке на организованом слободном тржишту. У том смислу се скоро у свим државама развила једна посебна нормативна делатност — конкуренцијско право.<sup>1)</sup> Ова група правних норми и других правила понашања је тесно везана са другом групом која се нарочито развила у низу земаља и често се назива посебним правом или граном права — картелним правом, антитрустовским или антимонополистичким правом.<sup>2)</sup> Обе групе правних норми и правила понашања којима се покушава уредити ова сложена материја су испреплетане и узајамно повезане да чине једну целину. Очигледно да Европска економска заједница, остварујући заједничко тржиште, није могла оставити по страни правно уређење слободне привредне утакмице и спречавање монополистичког понашања. У току протеклих двадесет пет година постојања Европска економска заједница је развила своје сопствено конкуренцијско право које се у одређеној мери разликује од одговарајућег правног регулисања у појединој земљи чланици Заједнице. Ис-

<sup>1)</sup> У Савезној Републици Немачкој донет је Закон против ограничења слободне утакмице (Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen (BWB) од 27. јула 1957. године, који је почео да се примењује од 1. јануара 1958. године; У Француској Декрет № 45—1483 од 30. јуна 1945. године, са низом измена и допуна, од којих је последња Декрет № 63—712 од 26. јула 1963. године; У Великој Британији донет је Закон о рестриктивној пословној пракси (Restrictive Trade Practices Act) од 1956. године; У СФР Југославији донет је Закон о сузбијању нелојалне утакмице и монополских споразума од 10. маја 1974. године („Службени лист СФРЈ, бр. 24/74) који је ступио на снагу 18. маја 1974. године.

<sup>2)</sup> У Сједињеним Америчким Државама донет је Шерманов закон (Sherman Act) од 1890. године, којим се забрањује свако закључење уговора или груписање предузећа у облику труста или у било ком облику, као и свака делатност у циљу ограничавања трговинске размене међу државама Савеза или са страним земљама; Затим су у САД били донети нови закони уз даље важење Шермановог закона, а по свом значају истичу се Клејтонов закон из 1914. године (Clayton Act) и Закон о федералној трговинској комисији (Federal Trade Commission Act) такође из 1914. године. Наведеним законима су ударени темељи антитрустовског законодавства у Сједињеним Америчким Државама, а на које се угледало низ законодавстава у свету.

тина те разлике нису суштинског карактера, већ у низу детаља и тумачења одређених ситуација на тржишту, а што понекад доводи до различитих решења у пракси.

2. *Извори права конкуренције Европске економске заједнице.* — У првом реду у изворе конкуренцијског права Заједнице треба уврстити чланове Уговора о оснивању заједнице од 25. марта 1957. године (Одељка под насловом „Правила конкуренције” — чланови 85 — 94).

Кључни прописи, као што је у почетку речено су чланови 85. и 86. Уговора о оснивању заједнице. Стога ћемо та два члана цитирати, да би каснија објашњења и коментар појединих одлука могао да буде потпун.

Члан 85. Уговора о оснивању гласи:

„1. Сви споразуми између предузећа, одлуке удружења предузећа и свака пракса удруживања које су у стању да нанесу штету трговини између држава чланица и које имају за циљ или последицу спречавање, ограничавање или изопачавање конкуренције унутар Заједнице, неспојиви су са заједничким тржиштем и забрањени су. Ово се нарочито односи на:

а) непосредно или посредно утврђивање куповне или продајне цене или других услова уговора;

б) ограничавање или контролисање производње, тржишта техничког напретка или инвестиција;

в) поделу тржишта или извора снабдевања;

г) примењивање у односу пословних партнера неједнаких услова у односу на једнаке чинидбе, стављајући их на тај начин у лошији конкурентски положај; и

д) условљавање закључења уговора прихватањем допунских чинидби које по својој природи или трговачким обичајима, немају везе са предметом уговора.

2. Споразуми или одлуке који се овим чланом забрањују су апсолутно ништави.

3. Одредбе тачке 1, међутим, могу се прогласити неприменљивим у случајевима:

- споразума или врста споразума између предузећа;
- одлука или врста одлука о удруживању предузећа; и
- праксе концентрације или врста ове праксе

уколико се њима унапређује производња или расподела производа или се доприноси техничком или привредном напретку под условом да се корисницима обезбеди правичан удео

у добити која из тога произилази, а да се односим предузећима:

а) не наметну ограничења која нису неопходна за остварење горњих циљева;

б) не даје могућност да се битан део производа у питању искључе из конкуренције.”

Члан 86. Уговора о оснивању Заједнице, гласи:

„Нису у складу са Заједничким тржиштем и стога су забрањене злоупотребе у коришћењу доминантног положаја на заједничком тржишту или на његовом битном делу од стране једног, или више предузећа уколико би то могло негативно утицати на трговину између држава чланица.

Ова недозвољена пракса састоји се нарочито у:

а) непосредном или посредном наметању неправичне куповине или продајне цене или других пословних услова;

б) ограничавању производње, развоја тржишта или техничког развоја на штету потрошача,

в) наметање трговачким партнерима неједнаких услова за исте чинидбе, стављајући их на тај начин у лошији конкурентски положај;

г) условљавању закључења уговора прихватањем допунских престација, које по својој природи или трговинским обичајима немају везе са предметом уговора.”

Други извор конкуренцијског права Заједнице је Одлука Савета заједнице бр. 17, од 6. фебруара 1962. године.<sup>3)</sup> Ова одлука садржи 24 члана и њоме се настоји да се обезбеди једнообразна примена чланова 85. и 86. Уговора о оснивању у свим земљама чланицама Заједнице. Ова одлука је касније два пута мењана и допуњавана одговарајућим одлукама Савета Заједнице.<sup>4)</sup>

Одлука бр. 17 садржи и материјално правна и процесно правна правила у материји конкуренцијског права. Она садржи и одговарајући систем санкција пре свега у борби против картела. Сви споразуми, одлуке, договорена равнања су забрањени и ништавни, не производе правно дејство. Исти је случај и са злоупотребом доминирајућег положаја на тржишту од

<sup>3)</sup> Одлука Савета ЕЗ бр. 17. је објављена у Службеном листу Заједнице (JOCE) бр. 13, од 21. фебруара 1962. године.

<sup>4)</sup> Ове модификације су извршене Одлуком Савета ЕЗ, бр. 59, од 3. јула 1962. (JOCE бр. 58 од 10. јула 1962.); Одлуком Савета ЕЗ бр. 118/63 од 5. новембра 1963./JOCE, бр. 162 од 7. новембра 1963. године); Одлука Савета ЕЗ, бр. 2822/71 од 20. децембра 1971. године (JOCE), бр. L 285, од 29. децембра 1971. године.

стране одређеног предузећа или групе предузећа. Поред ових општих правних санкција — апсолутне забране и ништавости, предвиђене су одговарајуће новчане казне и пенали. У одлуци 17 је предвиђено посебно овлашћење Комисије које се састоји у издавању „негативних атеста“. „Негативни атест“ се састоји у томе да је Комисија овлашћена да на захтев заинтересованог предузећа или групе предузећа изда атест у коме ће изјавити, да према чињеницама које су јој познате не постоји повреда забрана из чланова 85 и 86. Уговора о удруживању, у конкретном поступку тога предузећа или удружења предузећа. Одлука садржи и одредбе о давању изјаве о ослобођењу картела од забране према члану 85, став 3. Уговора о оснивању. Према одредбама одлуке уведен је одговарајући систем пријављивања картелних споразума, одлука и договорених равнања. Прави се разлика између картела који се морају пријавити — „пријављиви картели“ и оних који се не морају пријавити — „непријављиви картели“. Чини се и разликовање на већ постојеће картеле — „стари картели“, и оне који би тек требало да буду образовани — „нови картели“. Сигурно да су одредбе ове значајне одлуке изван компромис у овој слојеној и осетљивој материји. Али је чињеница да је активност, посебно Комисије ЕЕЗ била врло плодна у току последњих двадесет година, тј. од усвајања одлуке до данас.<sup>5)</sup>

Поред Одлуке бр. 17, донето је доста одлука и других аката Заједнице, којима се детаљније уређује ова материја: Одлука бр. 59. Савета Заједнице од 3. јула 1962; Одлука бр. 118 Савета од 5. новембра 1963. године; Одлука бр. 2822. Савета од 20. децембра 1971. године; затим, Одлука бр. 67. Комисије Заједнице од 22. марта 1967. године; Одлука бр. 2779. Комисије Заједнице од 21. децембра 1972. године. Посебно су значајне извесне одлуке Савета и Комисије ЕЕЗ које се односе на правила конкуренције у области саобраћаја и пољопривреде. То је једна обимна нормативна делатност где поред одлука и правилника, има и велики број мишљења Комисије Заједнице.

Треће подручје делатности органа ЕЕЗ је континуирана пракса Суда правде Заједнице и Комисије заједнице на сузбијању повреда правила слободне конкуренције и спречавању кршења забрана картелног понашања. Донет је и објављен велики број одлука које су разрадиле и оживотвориле општа пра-

<sup>5)</sup> Поред Одлука Комисије ЕЕЗ као општих, нормативних аката, Комисија је донела велики број конкретних одлука поводом случајева који су настали у конкуренцијској пракси на заједничком тржишту. У просеку Комисија ЕЕЗ доноси по десетак конкретних одлука годишње које се тичу конкуренцијског и картелног права.

вила конкуренцијског права Заједнице. Ове се одлуке редовно појављују у одговарајућим публикацијама које издаје ЕЕЗ.<sup>6)</sup>

3. *Облици недопуштеног ограничавања конкуренције.* — Ограничавање слободне конкуренције на тржишту може да добије врло различите облике. Исто тако врло је тешко прецизно утврдити обим појма ограничавања конкуренције.<sup>7)</sup> Сигурно да свако иступање два или више учесника које је координирано и усклађено не представља истовремено и ограничење конкуренције. Потребно је да се таквим актом вређа конкуренција која је вредна правне заштите. У теорији се поставља питање да ли је свака конкуренција вредна правне заштите или није.<sup>8)</sup> Преовладава мишљење оних правних писаца да је вредна правне заштите само лојална и допуштена конкуренција. Таква лојална конкуренција би била слободна и заштићена, па би према мишљењу Комисије ЕЕЗ споразум који би био уперен против нелојалне конкуренције био дозвољен. Наиме, под појам ограничења конкуренције из члана 85, став 1. Уговора о оснивању не треба подводити картелне споразуме, одлуке и договорена равнања којима се спречава нелојална утакмица.<sup>9)</sup>

Према томе можемо да закључимо да предмет-објекат заштите по прописима ЕЕЗ је здрава, лојална и дозвољена конкуренција. Стога, питање да ли један споразум, одлука или споразумно равнање на тржишту има карактер ограничавања конкуренције зависи од чињеница и елемената које он садржи и циља који се жели постићи тим актима. При томе се мора водити рачуна о моралном поретку на тржишту и јавном ин-

<sup>6)</sup> У Службеном листу ЕЗ (JOCE) се свака одлука укратко објави одмах после доношења. Затим у Билтену ЕЗ који излази сваког месеца и у Годишњем извештају Комисије ЕЗ за дотичну годину. Тако се постиже одговарајући публицитет који би требало да допринесе смањењу броја кршења картелних забрана.

<sup>7)</sup> Др Стеван Шогоров: Правно регулисање конкуренције у оквиру Европске Економске Заједнице, Нови Сад, 1977, стр. 98-100 (дактилоскопирано).

<sup>8)</sup> Комисија ЕЕЗ издала негативни атест за Савез белгијске парфимеријске индустрије који је основан са циљем да спречава нелојалну конкуренцију, повређивање робних ознака, симулован и недопуштени увоз (Атест Комисије ЕЕЗ од 30. јуна 1970. године — Association belge de la parfumerie) — наведено према др Стевану Шогову, *op. cit.*, стр. 107.

<sup>9)</sup> Комисија ЕЕЗ је издала негативни атест у случају SEIFA (JOCE, № L 173, од 15 јула 1969. године) SEIFA је била заједничка продајна филијала већег броја италијанских произвођача. Споразумом је било одређено да произвођачи које она заступа на одређеном тржишту не могу једно другом конкурисати, јер су сами оснивачи филијале прихватили уговорну обавезу да једно другом не конкуришу у пословима које воде преко заједнички основане филијале.

тересу.<sup>10)</sup> Затим се дошло до схватања да ограничење слободе акције странака на тржишту треба да буде „осетно” (prescriptible” ou „sensible”). Тако, уколико на тржишту постоји велики број предузећа која пласирају исте производе и конкурентски су моћна, не постоји ефекат „осетности”. Комисија ЕЗ је у таквим случајевима издавала „негативне атесте” („L’attestation négative”).<sup>11)</sup> У истом смислу не потпадају под појам недопуштеног ограничења конкуренције тзв. „багателни картели”. Уколико би један споразум или други акт могао према својим општим елементима и бити забрањен, он неће пасти под удар забране ако је положај учесника који су се удружили толико слаб да нису у могућности озбиљније утицати на тржиште одређених производа.<sup>12)</sup>

Према прописима ЕЕЗ и пракси њених органа који су уређивали конкретне случајеве или доносили одговарајуће одлуке (Комисија ЕЕЗ, Суд правде Заједнице), све би случајеве могли сврстати у неколико облика недопуштеног ограничавања конкуренције.

а) *Актуелно и потенцијално ограничавање конкуренција*. — Под удар забране ограничавања слободне конкуренције долази сваки споразум или други акт два или више предузећа којим се у том тренутку, у том временском периоду ограничава конкуренција на одређеном тржишту. Међутим истовремено под удар забране су и сви споразуми или договори о специјализацији производње или пласмана између предузећа која би могла у будуће спречити или ограничити конкуренцију у пласману одређених производа.<sup>13)</sup>

<sup>10)</sup> Комисија ЕЕЗ је издала негативни атест у случају SOCEMAS и Alliance de constructeurs français de machines-outils (JOCE, № L 201, од 12. августа 1968. године) иако се радило о једном хоризонталном споразуму о ограничавању производње вештачког цемента у корист произвођача природног цемента, јер је производња природног цемента постала безначајна и ограничења наметнута цементарама су изгубила свој смисао.

<sup>11)</sup> Први пут се критеријум „осетности” ограничења конкуренције појавио у пракси Комисије ЕЕЗ у случају Grosfillex — Fillistorf (JOCE, № 58, од 9. априла 1964. године). Према негативном атесту Комисије ЕЕЗ не постоји „осетно” ограничење конкуренције када учесници у картелном споразуму имају према себи на тржишту значајан број конкурентских предузећа. У том случају конкуренција на тржишту није у суштини повређена па нема основа за изрицање картелне забране.

<sup>12)</sup> Комисија ЕЕЗ је питање „багателних картела први пут поставила у случају Völk (JOCE, № C 64, од 2. јуна 1970. године) када је закључила да споразуми од мање важности не потпадају под забране из члана 85, став 1. Уговора о оснивању.

<sup>13)</sup> Комисија ЕЕЗ је у случају Clima Chappée-Buderus (JOCE, № L 195, од 7. августа 1969. године —) закључила да под удар картелних за-

б) *Ограничавање понуде и потражње.* — Кршење забрана предвиђених чланом 85. Уговора о оснивању може се учинити било ограничавањем понуде било ограничавањем потражње. У том смислу један споразум о искључивом снабдевању одређених пословних партнера може пасти под удар забране, ако су испуњени остали услови. Посебно ако се на тај начин ограничава потражња партнера који су закључили споразум. Логично истовремено се ограничава и понуда потрошачима који се снабдевају од партнера везаних споразумом о ексклузивном снабдевању.<sup>14)</sup>

*Ограничавање које се тиче добара и услуга.* — Према пракси органа заједнице (Комисије ЕЕЗ) сваки споразум који ограничава не само слободни пласман роба, већ и могућност пружања услуга у вези са тим робама или производима подлеже забрани из члана 85. Уговора о оснивању.<sup>15)</sup>

г) *Ограничавање одређених начина конкурентских акција.* — Ограничавања одређених конкурентских акција може бити предмет забране предвиђен чланом 85. Уговора о оснивању. Тако, споразум о заједничком истраживању и заједничком коришћењу резултата истраживања на одређеном тржишту производа као средства конкуренције према трећим.<sup>16)</sup>

---

брана не потпада само ограничење актуелне конкуренције у производњи климатских уређаја, него и могућности једне будуће конкуренције и њеног ограничења, ограничавање „потенцијалне конкуренције”.

<sup>14)</sup> Суд правде ЕЗ је својој пресуди у случају *Brasserie de Haecht*, од 12. децембра 1967, *aff. №23/67 (Recueil t. XIII, p. 525)* закључио да се повреда забрана из члана 85. Уговора о оснивању може извршити како ограничавањем понуде, тако и ограничавањем потражње. Тако један споразум о снабдевању искључивом може пасти под удар забране јер ограничава слободу пословања предузећа које је потписало обавезу о ексклузивитету у својој понуди.

<sup>15)</sup> Комисија ЕЕЗ је у случају *Exposition européenne de la machine outil (JOCE, № L 69 од 20. марта 1969. године)* утврдила да ограничења прихваћена од дванаест националних асоцијација произвођача машина алатлика у погледу њиховог учешћа на сајмовима и изложбама су по својој природи ограничавајућа у конкуренцији произвођача машина алатлика него такође и за све оне који очекују услуге од организатора сајмова земаља ЕЕЗ.

<sup>16)</sup> Комисија ЕЕЗ је у случају *Henkel-Colgate (JOCE, № L 14, од 18. јануара 1972. године)* утврдила да ограничење слободе пословања може настати не само услед правних обавеза него и услед економског притиска установљеног споразумом. Тако Комисија ЕЕЗ констатује да заједничка истраживања предвиђена уговором о заједничкој експлоатацији њихових резултата може имати за последицу да се учесници споразума морају одрећи побољшања производње које би могли остварити на основу својих индивидуалних истраживања.



Затим долазе, примери споразума назначени у члану 85. Уговора о оснивању, од (а) до (е).

д) *Примери забрањених споразума према члану 85. Уговора*

(а) *Споразуми о ценама.* — Одредба члана 85. Уговора о оснивању, под (а) односе се на забрану свих споразума који утврђују директно или индиректно куповину или продајну цену или друге услове пословања. Очигледно забрана се односи на све тзв. „хоризонталне“ и „вертикалне“ споразуме предузећа.<sup>17)</sup>

(б) *Споразуми о ограничењу производње.* — Забрањени су сви споразуми који се односе на ограничавање и контролу производње. У случају *Картела о кинину* (Cartel de la quinine) у одлуци од 16. јула 1969. године, а потврђене од Суда правде 15. јула 1970. године, Комисија ЕЗ, односно Суд правде Заједнице су стали на становиште да је свака подела производње која би се везивала за национално тржиште држава чланица забрањена. Иста забрана се односи и на споразуме о специјализацији производње уколико се односи на то да се партнери одричу производње одређених производа које један партнер већ производи. Међутим, у оправданим случајевима могуће је тражити одговарајуће искључење од забране предвиђено у члану 85, под параграф 3.<sup>18)</sup>

(в) *Споразуми о ограничењу тржишта.* — Сви споразуми који имају за циљ ограничавање тржишта су забрањени у смислу члана 85, под (б). У том смислу су забрањене и све клаузу-

<sup>17)</sup> Комисија ЕЕЗ у случају Colorants JOCE, № L 195, од 7. августа 1969. године) сматра да је подизање цена сукцесивно, скоро увек за исти проценат и то симултано од више великих произвођача боја у неколико земаља чланица Заједнице договорено равнање на тржишту и пада под удар картелних забрана. Исти је случај и са споразумом предузећа из различитих држава чланица којим се обавезују да поштују цене које се примењују од стране сваког од њих на свом националном тржишту (Случај Cartel de la quinine, JOCE № L 192, од 5. августа 1969. године потврђена пресудом Суда правде ЕЗ, aff. № 41/69 од 15. јула 1970. године).

<sup>18)</sup> Суд правде ЕЗ у случају ACF Chemiefarma (пресуда № 41/69 од 15. јула 1969. године) сматра да рестрикција у производњи која се намеће од предузећа из једне државе чланице у корист предузећа из других држава чланица, а имајући у виду значај ових предузећа на одређеном тржишту, ове рестрикције се манифестују као ограничење конкурентске игре у оквиру Заједничког тржишта и по својој природи нарушавају трговину између држава чланица.

ле у уговорима о снабдевању — искључивом снабдевању, било индивидуалном, било колективном, као и клаузуле о забрани препродаје, ограничењу територије за пласман, затим обавезе покривања тржишта одређеним производима и снабдевања од стриктно одређених снабдевача.<sup>19)</sup>

г) *Споразуми о ограничавању техничког развоја или инвестирања.* — Под удар ових забрана би дошли сви споразуми о специјализацији, кооперацији, техничком истраживању — техничкој сарадњи који немају циљ даље развијање одређених техничких решења, већ се само контролише одређена производња, технички развој или инвестиције. Исти је случај и са споразумима о специјализацији који поред расподеле на секторе истраживања немају одредбе којима се гарантује реципрочно учешће у резултатима истраживања учесника специјализације.<sup>20)</sup>

д) *Споразуми о подели тржишта и извора снабдевања.* — Забрањени су споразуми о подели тржишта или извора снабдевања, и то било хоризонтални, било вертикални. У хоризонталне споразуме о подели тржишта убрајају се такви споразуми којима се апсолутно забрањује продаја одређених производа ван територије додељене поједином учеснику, а исто тако фиксирање максималног контингента продаје за појединог учесника ван додељене му територије. Исто тако у забрањене хоризонталне уговоре би могли уврстити и оне којима се учесник споразума обавезује да плати одређену компензациону провизију надлежном територијалном произвођачу.<sup>21)</sup> Забрањени вертикални споразуми се односе најчешће на ограничавања која диктира произвођач-фабрикант својим искључивим заступницима и комисионарима да не могу извозити робу коју им је поверио ван одређене зоне.<sup>22)</sup>

<sup>19)</sup> Суд правде ЕЗ у случају Grundig (aff. 56 i 58/64 од 13. јула 1966) изјаснио се против територијалног ограничења тржишта. Слично је поступила Комисија ЕЕЗ Omega, JOCE, № L 242 од 5. новембра 1970. године, и случају Convention faience, Bulletin CEE, № 5/1964, п. 49.

<sup>20)</sup> Има специјализација које могу ограничити конкуренцију у случају расподеле сектора истраживања без споразума о реципрчном коришћењу постигнутих резултата (Саопштење Комисије ЕЕЗ, JOCE, № C 75, од 25. јула 1968. године).

<sup>21)</sup> Пада под удар забране споразум на основу којег се више произвођача обавезује да у случају продаје на територији додељеној другом учеснику поштује цене примењиване од тога учесника (Случај Julien — Van Katwijk, JOCE, № L 242, од 5. новембра 1970. године). Исто и у погледу плаконпезационе провизије надлежном територијалном произвођачу (Случај Transocean, JOCE № 163, од 20. јула 1967. године).

<sup>22)</sup> Случај Кодак (JOCE, № L 147, од 7 јула 1970. године) и слу-

Забрана погађа и све споразуме о ограничењу или забрани експорта и реекспорта. Истина, постоје и извесни изузеци. Тако је Комисија ЕЗ у својој Одлуци бр. 67, од 22. марта 1967. године, дозволила споразуме којима се произвођач обавезује да ће на одређеном подручју робу испоручити само једном трговцу, и обратно, којим се трговац обавезује да ће на одређеном подручју продавати само робу свога произвођача, а не и конкурентску робу. Ограничења која би била изнад тога сматрају се недопуштеним у смислу члана 85. Уговора о оснивању ЕЕЗ.

(б) *Дискриминаторска пракса*. — Забрањени су споразуми којима се више предузећа обавезује да у својим односима са другим партнерима примењује дискриминаторске услове. Истина, ситуација је идентична и када дискриминаторске услове примењује индивидуално предузеће, односно предузећа која су постигла доминирајући положај на тржишту, предвиђен чланом 86, под (в) Уговора о оснивању ЕЕЗ. И овде се дискриминаторска пракса може појавити и код хоризонталних и вертикалних споразума.<sup>23)</sup>

(ж) *Забрана везаних послова (prestations jumelées)*. — Забрана везаних послова се не односи на индивидуалне уговоре — уговоре које један учесник у промету закључује са другим. У оквиру таквог посла се може предвидети обавеза продаје једне робе уз то да се купи и нека друга роба или ангажује услуга. Под удар забране су споразуми картелне природе, односно одлуке и договорена равнања којима се учесници обавезују да ће у свом пословању склапати одређене везане послове (*prestations jumelées*). Изузетак у погледу појединачних уговора је пракса везаних послова које закључују предузећа која су постигла доминантни положај на тржишту у смислу члана 86. Уговора о удруживању у ЕЕЗ. Такви везани послови били би забрањени. У пракси је спорно да ли се забрана може односити и на оне уговоре који се тичу допунских испорука или услуга. Овако везани послови били би дозвољени ако је допунска престација природна и представља одређену логичку целину у смислу рационалног пословања.<sup>24)</sup>

чај Agfa-Gevaert, где се општим условима продаје извоз или препродаја производа наведених фирми.

<sup>23)</sup> Одговор Комисије ЕЕЗ на писмено постављено питање М. Vredelinga (JOCE, № С 74, од 24. јула 1971. године).

<sup>24)</sup> J. Mégret: Le droit de la Communauté économique européenne, Volume 4, Bruxelles, 1972, pp. 47—48.

4. *Последице кршења забрана из члана 85. и 86. Уговора о оснивању ЕЕЗ и пратећих прописа.* — У случају кршења предвиђених забрана, било споразумом предузећа, одлукама удружења предузећа или договореним равнањем на тржишту предвиђене су санкције. Ове санкције могу бити двојаке: грађанско-правне природе, и административно-правне природе (преступ, прекршај).

1) *Санкција грађанско-правне природе.* — Сви споразуми о којима је било речи у претходном одељку, а које погађа забрана из члана 85. Уговора о оснивању ЕЕЗ су ништави. Исти на ништавост се односи на споразуме и одлуке удружења предузећа, док договорена равнања на тржишту нису обухваћена. Договорена равнања на тржишту се не састоје у одређеном правном послу, па се правна санкција ништавости на њих не може применити. Та равнања на тржишту једноставно не обавезују учеснике на будућа понашања. Услед тога договорена равнања на тржишту су санкционисана само административно-правно — одговорност за привредни преступ, за привредни прекршај.

Након доношења пратећих прописа антикартелног права ЕЕЗ, којима су разрађене одредбе чланова 85. и 86. Уговора о оснивању, опште је прихваћено мишљење да антикартелне и конкуренцијске норме дејствују непосредно. Наиме, сви споразуми, одлуке удружених предузећа и договорена равнања у смислу члана 85. као и све злоупотребе доминирајућег положаја на тржишту у смислу члана 86. Уговора о оснивању, су забрањени и није потребно доносити никакву посебну одлуку о њиховој забрани. Међутим, иако правна теорија сматра да се овакво тумачење протеже не само на будуће споразуме, него и на оне пре ступања на снагу Одлуке Савета бр. 17, којом је ово прецизирано, тј. били би обухваћени све забрањени акти од дана ступања на снагу Уговора о оснивању ЕЕЗ, ипак постоје извесне резлике. Наиме, дејство ништавности не наступа на исти начин у односу на „старе картеле” и на „нове картеле”. Наступање последица је зависно од тога да ли постоји обавеза пријављивања картела Комисији ЕЗ или таква обавеза не постоји.

У складу са Одлуком Савета бр. 17 разликују се две врсте картелних споразума, односно две врсте средстава за ограничавање дозвољене, лојалне конкуренције. У прву групу долазе: споразуми, одлуке удружених предузећа и договорена равнања који су настали пре доношења поменутог Одлуке („стари картели”). У другу групу би дошли: споразуми, одлуке удру-

жених предузећа и договорена равнања која су настала после ступања на снагу поменуће одлуке („нови картели”). По правилу, сви картелни споразуми — и нови и стари се пријављују Комисији ЕЗ. Комисија ЕЗ не може донети уверење о ослобођењу од картелне забране док се картел не пријави. Из тога следи да је пријављивање правна претпоставка за тражење ослобођења од картелне забране.

Према члану 4, став 2. и члану 5, став 2. Одлуке бр. 17. Савета ЕЗ, одређени картели се не морају пријављивати (споразуми, одлуке удружених предузећа и договорено равнање), када се ради: о учешћу предузећа из само једне државе чланице и када се споразум, одлука или договорено равнање не односи ни на увоз ни на извоз између држава чланица; и друго, када учествују само два предузећа и када споразуми имају циљ да ограниче слободу образовања цена и одређивања услова пословања једне стране у споразуму за препродају робе коју је добила од друге уговорене стране. Исто важи и у случају прибављања или стицања права коришћења индустријске својине, где давалац може ограничити вршење ових права.

У погледу нових картела у Одлуци бр. 17. није предвиђен рок за пријављивање. Стари картели су се морали пријавити Комисији ЕЗ до 1. августа 1962. године. Уколико стари картели нису били пријављени до одређеног рока сматрани су ништавним, без обзира што би се евентуално могло исходити ослобођење од картелне забране да је такво ослобођење према члану 85, став 3. Уговора о оснивању било тражено. Ако су стари картели уредно пријављени, они су се сматрали „привремено важећим”. Ова привремена важност је трајала све док их Комисија ЕЕЗ не ослободи од забране, или обратно не одбије ослобођење од картелне забране или их националне картелне власти прогласе забрањеним картелима у складу са чланом 85. став 1. Уговора о оснивању.

Нови картели који нису ослобођени пријављивања („нови пријављиви картели”) до подношења пријаве су ништави. Даном подношења пријаве, они постају „привремено важећи”, а стално важећи ће бити само ако их комисија ослободи картелне забране у смислу члана 85. став 3. Уговора о оснивању ЕЕЗ. Ако се захтев за ослобођење од картелне забране одбије, нови картели су поново ништави.

Поставља се питање како ценити обим правних последица ништавости. Писци који се баве овом материјом сматрају да се мора поћи од принципа да се правне последице ништавости про-

цењују према националним правима држава чланица. У том смислу ће се ценити да ли ништавост погађа правни посао у целини или само одредбе које падају под удар картелне забране, круг лица која се могу позивати на ништавост, евентуално право на накнаду претрпљене штете и слично.<sup>25)</sup> Прави се разлика у погледу правне судбине појединачних уговора који су настали у вези са картелним споразумом, одлуком или договореним равнањем и самих споразума, одлука или договорених равнања који су пали под удар картелне забране и постали ништави. Основно правило је да због сигурности правног промета појединачни уговори остају и даље пуноважни. Истина, уколико појединачни уговори и сами непосредно крше картелну забрану из чланова 85. и 86. Уговора о оснивању ЕЕЗ биће ништави. Исто тако биће ништави и сви уговори који су закључени између учесника картелног споразума у циљу да се остваре дејства картелног споразума.

2) *Санкције административно-правне природе.* — Уколико Комисија ЕЗ утврди, по службеној дужности или на захтев, повреду одредаба чланова 85. или 86. Уговора о оснивању, може својом одлуком обавезати учеснике да прекину са повредама картелних забрана. Поред Комисије која по службеној дужности може да покрене поступак за утврђивање повреде картелних забрана, захтев могу покренути: државе чланице, физичка лица или правна лица која имају правни интерес.<sup>26)</sup> Шефови држава чланица не морају доказивати постојање одговарајућег правног интереса за покретање поступка, али физичка и правна лица морају доказати постојање правног интереса за подношење захтева. Може се сматрати да постоји правни интерес за подношење захтева ако су у питању учесници споразума, конкуренти, снабдевачи и клијенти учесника. Уколико Комисија ЕЕЗ по захтеву тужиоца-подносиоца захтева не донесе одговарајућу одлуку, он има право да поднесе тужбу Суду правде ЕЗ који ће донети одговарајућу одлуку.<sup>27)</sup>

Комисија ЕЕЗ може изрећи новчану казну од најмање 1.000 до највише 1.000.000 обрачунских јединица Заједнице.<sup>28)</sup>

<sup>25)</sup> J. Mégret: *op. cit.*, pp. 113—119.

<sup>26)</sup> У низу својих одлука Комисија ЕЕЗ као претходно питање решава да ли подносилац предлога-захтева има или нема правни интерес за покретање поступка.

<sup>27)</sup> Сматра се да ово право подношења тужбе Суду правде ЕЗ у случају ћутања Комисије ЕЕЗ је засновано на члану 175. Уговора о оснивању ЕЕЗ.

<sup>28)</sup> Вредност једне обрачунске јединице Заједнице (УС) до девалвације долара 1972. године била је 1 долар US, а касније око 1 долар

Ова казна се изриче према предузећима и удружењима предузећа, ако је намерно или из непажње (*négligence*): повреде забране из члана 85. и 86. Уговора о оснивању, б) ако не поштују налог који је дат у скалу члана 8, став 1. Одлуке бр. 17, ради се о налогу који је дат заједно са одлуком о ослобођењу од картелне забране. Новчана казна у складу са Одлуком бр. 17. Савета ЕЗ нема казнени (пенални) карактер. Међутим, тешко је теоријски бранити овакав став о одсуству казног карактера новчане казне коју изриче Комисија ЕЕЗ. Неки писци који се баве овом материјом сматрају да се ради о мери казног карактера. Тај казнени карактер се и објективно манифестује ако је новчана казна (*amende*) врло висока.<sup>30)</sup> Код утврђивања новчане казне Комисија ЕЕЗ је дужна да води рачуна о тежини повреде и о дужини трајања недозвољеног поступања предузећа односно удружења предузећа. Одлука о новчаној казни може бити донета у два облика. Она може бити саставни део одлуке о забрани даљег кршења забране картелне праксе, а може бити и посебна одлука.

Поред новчане казне као казнена мера предвиђени су и пенали (*les astreintes*). Комисија је овлашћена да наложи пенале оним предузећима или удружењима предузећа која не престану са недозвољеном праксом у тренутку који је одређен у одлуци Комисије ЕЕЗ. У том смислу Комисија ЕЕЗ је овлашћена да изрекне пенале сваком предузећу или удружењу предузећа у износу од 50 до 1.000 обрачунских јединица Заједнице за сваки дан закашњења у обустављању недозвољених радњи из члана 85. и 86. Уговора о оснивању и члана 8, став 3. Одлуке бр. 17. Савета ЕЗ.

У погледу кумулације новчаних казни које би за исту повреду биле изречене од стране надлежног органа државе чланице и Комисије ЕЕЗ, стало се на становиште да о томе треба водити рачуна и узимати у обзир већ изречену казну. Другим речима при одмеравању новчане казне узети у обзир висину новчане казне коју је изрекао надлежни орган у држави чланици, наравно и обратно, уколико је Комисија ЕЕЗ раније изрекла

---

и четвртину. Обрачунска јединица Заједнице изражава вредност 0,88867088 грама финог злата.

<sup>29)</sup> Према члану 15, став 4, Одлуке Савета ЕЗ бр. 17, који тако формулисан због подозрења неких чланица да се не би на тај начин Заједници поверила и надлежност у материји кривичне одговорности (*compétences en matière pénale*).

<sup>30)</sup> R. Legros: *L'avenir du droit pénal international*, Mélanges offerts à Henri Rolin, Paris, 1971, pp. 171—194.

новчану казну, то ће узети у обзир национални орган државе чланице при одмеравању казне по националном праву (одредиће разлику износа новчане казне). Међутим, ако се ради о новчаној казни коју је за исту повреду изрекао надлежни орган треће државе (државе ван ЕЗ), ту се према пракси Комисије ЕЕЗ неће водити рачуна о кумулирању износа новчаних казни. Предузећа, или удружење предузећа у том случају, биће дужно да плати у целини и новчану казну коју је изрекла Комисија ЕЕЗ, односно надлежни орган државе чланице Заједнице, као и пуни износ новчане казне који је изрекао државни орган државе нечланице према прописима и поступку предвиђеном у тој трећој држави.<sup>31)</sup>

5. Ослобођење од картелне забране. — Према прописима ЕЕЗ постоје две врсте ослобођења од картелних забрана. Прво, постоји ослобођење (*l'exemption*) дословно „изузеће”, тачно одређених споразума, одлука удружења или договорених равнања. Друго, имамо ослобођење, изузеће појединих група видова ограничења конкуренције.

Не постоји пропис који би Комисију ЕЕЗ обавезивао да на захтев заинтересованог лица покрене поступак и донесе одлуку о ослобођењу од картелне забране. Према томе, води се рачуна о пракси Суда правде ЕЗ који стоји на становишту да постоји привремена ваљаност споразума почев од момента његове нотификације, па све до момента док се Комисија ЕЕЗ не изјасни. То значи да је такав споразум пуноважан и предузећа која су поднела нотификацију немају никакав интерес да се Комисија ЕЕЗ изјасни, посебно ако такво изјашњење (одлука) може бити негативна — забрањујућа. Што се тиче трећих предузећа која нису подносиоци нотификације и трећих лица, они могу поднети захтев у складу са чланом 3. Одлуке бр. 17. Савета ЕЗ и по том захтеву Комисија ЕЕЗ је дужна да покрене поступак.<sup>32)</sup>

У члану 85, став 3. Уговора о оснивању ЕЕЗ дата је могућност изузећа од забране за „групе споразума”, односно одлука удружења или договорених равнања. У пракси је заузето

<sup>31)</sup> У случају *Boehringer* (JOCE, № L 282, од 23. децембра 1972. године) Комисија ЕЕЗ је стала на становиште да не постоји никакав општи правни принцип на основу кога би државе чланице ЕЕЗ биле дужне да санкцију изречену од стране треће државе урачунају или о њој воде рачуна при расправљању одговорности пред влашћу државе чланице ЕЕЗ. У том смислу Суд правде ЕЗ у случају *Wal Wnlhelm*.

<sup>32)</sup> J. Mégret: op. cit., p. 132.



становиште да се под појам „групе споразума“ могу обухватати споразуми истог типа или исте категорије. Не ради се овде о тзв. „типским уговорима“ или „формуларним уговорима“. То су у првом реду споразуми који према прописима ЕЕЗ нису пријављиви, не подлежу обавезној нотификацији. Међутим, да би могло доћи до групног изузећа од забране морају бити испуњени сви услови као и код индивидуалног ослобођења о којима је било већ речи. У општим одлукама Комисије ЕЕЗ и Савета ЕЗ садржано је више таквих групних ослобођења од картелне забране.<sup>33)</sup>

6. **Закључак.** — Из овог релативно кратког приказа конкуренцијског и картелног права ЕЕЗ може се закључити о правном положају предузећа и удружења предузећа на тржишту Заједнице. Пре свега, свака од десет држава чланица Заједнице има своје сопствено конкуренцијско и картелно право. То право се примењује за повреде свих картелних забрана учињених на њеној националној територији од стране сопствених, па и страних предузећа. Међутим, за споразуме, одлуке удружених предузећа и договорена равнања која производе дејство на међудржавну трговину примењује се правила конкуренције ЕЕЗ. Према пракси органа ЕЕЗ (Комисије, Суда правде) није неопходно да се дејство споразума, одлука удружених предузећа или договорених равнања непосредно одражава на „међудржавну трговину“ (мисли се на трговину између држава чланица на заједничком тржишту), већ је довољно да то буду радње са посредним дејством. Да би једно дело-споразум, одлука или договорено равнање потпадало под конкуренцијско право ЕЕЗ није потребно да су учесници дела из различитих држава. Сматра се да одређени негативни утицај на међудржавну трговину могу на заједничком тржишту извршити и само предузећа или удружења предузећа из само једне државе. Исто тако под удар конкуренцијског права и картелних забрана не потпадају повреде у вези увоза и извоза роба, него истовремено и све повреде у вези промета услуга.

У погледу разграничења примене конкуренцијског права ЕЕЗ према правима земаља чланица било је у почетку доста колебања. Новија пракса и теорија је углавном усвојила „тео-

<sup>33)</sup> Према извештају Комисије ЕЕЗ за 1972. годину у делу који се односи на „Конкуренцију“, до истека рока који је предвиђен Одлуком бр. 17 Савета ЕЗ било је пријављено преко 30.000 „стarih“ картелних споразума који би могли подлећи забрани из члана 85. Уговора о удруживању у ЕЕЗ. У пракси ослобођења од забране се дају у трајању од пет до дванаест година.

рију првенства права Заједнице”.<sup>34)</sup> Уопште, може се закључити да је у примени конкуренцијског права ЕЕЗ остварена знатна ефикасност. Та ефикасност је видљива из великог броја одлука о забрани и о релативно солидној дисциплини учесника у промету робе и услуга на заједничком тржишту. Међутим, неопходно је приметити да најкрупније привредне трансакције моћних транснационалних компанија врло ретко падају под удар конкуренцијског права Заједнице. Ти велики пословни подухвати се из општих друштвено-политичких разлога врло ретко подводе под појам повреде одговарајућих забрана. Истина, таква „изузећа” су позната свим правним системима у савременом друштву, па је логично да ни конкуренцијско право ЕЕЗ ма колико било савршено и ефикасно не може бити изузетак. Да се послужимо крилатицом: „Што је добро за Џенерал Моторс добро је и за САД”.

Наше организације удруженог рада које послују са предузећима и удружењима предузећа из ЕЕЗ могу такође под горе наведеним претпоставкама пасти под удар конкуренцијског права ЕЕЗ уколико са предузећима односно удружењима закључе такве споразуме или договорена равнања која падају под одговарајуће забране. Наравно, то може бити учињено и са предузећима из трећих земаља. ван ЕЕЗ уколико дејство тих аката повређује „међудржавну трговину” земаља чланица Заједнице. Стога смо настојали да материју изложимо не само теоријски, него и са гледишта потреба праксе.

Имајући у виду обимност материје, а посебно богату двадесетогодишњу праксу органа ЕЕЗ (Комисије и Суда правде) на сузбијању злоупотребе на заједничком тржишту, изложена су само најбитнија питања. Надамо се да ће и у овом виду реферат моћи да послужи као основа за дискусију учесника саветовања.

---

<sup>34)</sup> Овде се поставља низ практичних и теоријских питања у вези са разграничењем надлежности, појму „отварања-ангажовања, процедуре, примата надлежности и сл. Низ занимљивих случајева (Bosch, Bigler, Portelange и др.) приказани су у већ цитираном делу J. Mégert: *op. cit.*, pp. 152—179.

## SUMMARY

### THE ANTI-CARTEL LAW OF THE EUROPEAN ECONOMIC COMMUNITY

The author analyses the legal establishment of the „competition law” in the European Economic Community. The basis of this the derives from the provisions of the Rome Agreement on the founding of the European Economic Community of 25th March 1957 (Articles 85. to 94.). There then ensued an extensive normative activity on the regulation of the question of free competition as well as the ban of cartel agreements and agreements regulating activities in the common market. An especially significant role in the suppression of unfair activities in the market and the ban of cartel agreements was played by the bodies of the EEC, namely, the Commission of the Community and the Court of Justice of the EEC. Special analysis is devoted to the practice of all the bodies, and on the basis of this practice an appropriate classification of particular abuses of free competition and the ban of cartel agreements is made.

On the basis of the analysis of the legal origins (sources) and practice of the bodies of the Community, and especially the application of sanctions (the annulling of agreements, penalties and fines), the author comes to the conclusion that a considerable degree of safeguard of free and fair competition in the common market is achieved. The established legal system is applied in all cases of abuse of ban of cartel agreements effecting „international trade”. It is sufficient for that effect to be indirect. It is likewise unnecessary or the parties to be from different states, nor is it essential whether they are from the territory of the Community or third countries. Therefore, our organizations of associated labour having business transactions with companies in the EEC could also fall under the effect of the anticartel law of the Community. This could naturally apply to companies from third countries as well. The author made efforts that the paper should not only be of theoretical character but also serve as an experience to our organizations of associated labour, and at the same time to our government bodies striving to suppress unfair activities in our united Yugoslav market.

